

İç Yapı Dinamikleri Bağlamında Kazakistan'ın Türkiye Politikası

Serdar YILMAZ¹

Giriş

Bu çalışma, 1991 yılında bağımsız bir devlet olarak uluslararası ilişkiler sahnesine çıkan Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen iç yapı faktörlerini (siyasal partiler, başkanlık ve rejimin yapısı, bürokratik kurumlar, sivil toplum kurumları, çıkar grupları, kamuoyu, medya ve lider) ele almaktadır. İç yapı kavramı, ortak dil, soy, din ve tarih anlayışının Kazakistan'ın Türkiye politikasının oluşmasında önemli olduğu fakat tek başına belirleyici olmadığı düşüncesine zemin hazırlamak ve bunu kuramsal ve kavramsal olarak temellendirmek için ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı, Kazakistan'ın Türkiye politikasını tüm yönleriyle analiz etmek, bu politikanın başarısını ölçmek ya da bu politikada bir kırılma yaşanıp yaşanmadığını tespit etmek değildir. Amaç, Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen iç yapı faktörlerinin bu politikanın belirlenmesinde ne düzeyde etkili oldukları üzerine detaylı bir analiz geliştirmektir.

Kazakistan'ın Türkiye politikası incelenirken siyasal partilerin, Nazarbayev ve ülkedeki rejimin yapısının, çıkar gruplarının, STK'ların, kamuoyu ve medyanın Kazak iç yapısına olan etkisine vurgu yapılmıştır. Sovyet Bloku yıkılana kadar sistemlerle açıklanan dış politika için artık bireylerin (liderlerin) siyasi tercihlerinin, ulusötesi ilişkilerin, bürokrasinin, uluslararası aktörlerin ve ülkelerin iç yapılarının ne denli önemli olduğu ve dış politikayı nasıl şekillendirdiği tartışılmaya başlanmıştır (Evangelista, 1995: 9). Devletlerin dış politikalarının, dış ilişkilerini etkileyen ve devlet ile toplumu birbirine bağlayan iç yapıdaki faktörlere göre açıklanmaya başlanması çalışmanın oluşturulması açısından önem kazanmıştır. Uzun yıllar boyunca ulusötesi ilişkilere kapalı olan Kazakistan'dan, dünya ile olan gelişmeleri takip eden, kuşkucu ama meraklı, çekingen fakat girişken olmak isteyen Kazakistan'a evriliş süreci, Kazakistan'ın Türkiye politikasının oluşumunda, ülkedeki iç yapının bu süreci ne ölçüde etkilediği konusunu araştırmayı zaruri kılmıştır.

---

¹ Yrd. Doç. Dr. Uluslararası İlişkiler İngilizce Bölümü, İstanbul Arel Üniversitesi, E-Mail: serdaryilmaz@arel.edu.tr

Kazakistan Ülke Profili

Genel Bilgiler

Resmi Adı: Kazakistan Cumhuriyeti

Yönetim Şekli: Cumhuriyet

Cumhurbaşkanı: Nursultan Nazarbayev

Başkent: Astana

Diğer Şehirler: Almatı, Karaganda, Şimkent, Cambul, Doğu Kazakistan, Batı Kazakistan, Kızılorda, Aktöbe, Aktau, Atrrau, Pavlodar, Petropavlovsk, Semipalatinsk

İdari yapı: 14 vilayet, 2 şehir idaresi

Yüzölçümü: 2.724,9 bin km² (Dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip 9. ülkesi)

Nüfus: 17,029 milyon (Ocak 2014)

Sınır Komşuları: Rusya (7,591 km), Çin (1,783 km), Kırgızistan (1,242 km), Özbekistan (2,351 km), Türkmenistan (426 km)

Etnik Dağılımı: Kazak (%63.07), Rus (%23.7), Ukraynalı (%2.8), Özbek (%2.85), Alman (%1.11), Uygur (%1.4), Tatar (%1.28) Diğer(%4.51)

Dil: Kazakça (Devlet Dili), Rusça (Resmi Dil)

Din: Müslüman % 69, Hristiyan % 25, Diğer % 6

Para Birimi: Tenge (01 Nisan 2016 itibarıyla 1 USD = 342,2 Tenge)

GSYİH: 220 Milyar \$

Kişi Başına Milli Gelir: 12,750 \$

Saat dilimi: Türkiye saati + 4 saat (yaz saati uygulamasında + 3 saat)

Kaynak: Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi Sitesi (Kazakhstan Respublikası Prezidentinin Resmi Saytı) http://www.akorda.kz/kz/republic_of_kazakhstan/kazakhstan; The World Bank, Kazakhstan, <http://data.worldbank.org/country/kazakhstan> (09.02.2016).

Kazakistan Cumhuriyeti İç Yapısı

Bu gereklilik neticesinde Kazakistan'daki iç yapı ile ilgili olarak şu sonuca varılmıştır. Kazakistan'da devlet merkezli bir yaklaşım sergilendiğinden güçlü devlet zayıf toplum durumu söz konusudur. Ülkede halkın eşitliği güçlü kamu otoritesinin çıkardığı yasalarla güvence altına alınmıştır. Devlet kontrolü gerekli ve arzulanan bir şeydir. Devleti oluşturan kurumların söz hakları kendilerine verilen yetkilerle çerçevelenmiştir. Devlet kurumlarında yetersiz kurumsallaşma vardır. Bürokratik kurumlar çıkar gruplarının baskısına çok açıktır. Kazak toplumu durağan bir toplum imajı verse de aslında dinamik ve değişime açık bir toplumdur. Ülkede birçok farklı yapıda grup vardır. Toplum yapısı farklı etnisiteye mensup birçok insanın bir arada yaşamasından dolayı heterojendir. Devlette tek başlılık durumu olduğundan devlet bürokrasisi politikaya emrederek yön verir. Ülkede iç ve dış politikada belirleyici olan merci devlet ve devlet bürokrasisidir. Kazakistan gibi güçlü ve söz sahibi bir liderin olduğu bir ülkede kamuoyunun iç ve dış politikayı şekillendirme etkisi çoğu zaman sınırlı olmakla beraber nadiren de olsa şartlara göre alınan kararları etkileyebilmektedir. Ülkedeki kamuoyunun etkinliği ne dış politikada devrim yapacak kadar yüksek, ne de sistemi felce uğratabilecek kadar güçlüdür. Buna karşılık kamuoyu sıfır etkiye de sahip değildir. Kazakistan'daki iç ve dış politikaya etki edebilecek kesim halk yığınlarından ziyade ülkedeki büyük iş çevreleri ve Sovyet kültürü ile yetişmiş siyasal seçkinlerdir. Bundan dolayı ülke politikalarının dinamiğini toplumsal süreçlerden çok seçkinler arasındaki çatışma ve rekabet oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle siyasal rekabet ekonomik gelişmelerden beslenen seçkinler arası mücadeleye dayanmaktadır (Yılmaz, 2016: 248).

Amaç ve Kapsam

Bu çalışmanın amacı, Kazakistan'ın Türkiye politikasını tüm yönleriyle analiz etmek, bu politikanın başarısını ölçmek ya da bu politikada bir kırılma yaşanıp yaşanmadığını tespit etmek değildir. Amaç, Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen iç yapı faktörlerinin bu politikanın belirlenmesinde ne ölçüde etkili olduğu üzerine detaylı bir analiz geliştirmektir. Bu incelemenin yapılması için konu ile ilgili Kazakça yayımlanan kitap, makale, internet haberleri, resmi kurumların web adresleri ile gazete arşivlerinden ve yapılan mülakatlardan (Kazakça-Türkçe) birincil kaynak olarak yararlanılmıştır. Konunun kavramsal ve kuramsal çerçevesini oturtmak için ise Batılı ve Türk bilim ve düşünce adamlarının kitap, makale ve internet kaynakları ikincil kaynak olarak kullanılmıştır. Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde etkili olan düşünsel

arka plana dair fikir verilerek Kazakistan'ın güçlü ikili ilişkiler, çok taraflı ve aktif katılıma dayalı olan dış politikasında Türkiye'nin nerede olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda çalışmanın analitik yapısı kısmında belirtilen hipotezin doğrulanması amacıyla dört temel soruya cevap aranmıştır. Bu sorulara verilen cevaplar neticesinde elde edilen veriler çalışmanın temel hipotezini doğrulamaktadır. Kazakistan'ın Türkiye politikasını araştırmaya odaklanan bu çalışmada cevap aranılan sorulardan ilki Kazakistan devletinin iç yapısını karakterize eden faktörler nelerdir sorusudur. Genel olarak bakıldığında, bağımsızlığın ilan edilmesinden sonra ülkedeki anayasal değişim sürecinin, cumhurbaşkanlığı ve rejimin yapısıyla birlikte yapılan hükümetin işleyişinin, parlamentonun gücünün zaman içinde artıp azalmasının, sivil toplum kuruluşlarının ve bürokratik kurumların gelişiminin, halkın siyasal sisteme katılımının, seçkinlerin karar alıcılar üzerindeki etkisinin, kamuoyu, medya ve en önemlisi lider gibi faktörlerin, Kazakistan'ın iç yapısını karakterize ettiği görülmektedir.

Kazakistan Cumhuriyeti Dış Politikasında Türkiye

İkinci soru ise Türkiye, Kazakistan dış politikasının neresinde yer almaktadır ve Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen unsurlar nelerdir sorusudur. Kazakistan Cumhuriyeti 2014-2020 Dış Politika Konsepti'ne (Republic of Kazakhstan, 2014) göre Kazakistan, “iki milletin ortak tarihsel köklerini ve kültürel değerlerini göz önünde bulundurarak Türkiye Cumhuriyeti ile yürütülen kapsamlı işbirliğinin güçlendirilmesine büyük önem vermektedir.” Bu belge ile Türkiye'nin Kazak dış politikasında temel belirleyici bir rol oynamasından ziyade daha çok denge mekanizmasının bir aracı olduğu; aynı zamanda Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmasına ve halk nezdinde fazlasıyla bilinmesine rağmen Kazak dış politikasında Rusya, Çin, ABD, AB ve BDT ülkelerinden sonra geldiği anlaşılmaktadır (Momınkulov, 2014). Zira çalışmada gösterilen istatistikî bilgiler dikkate alındığında, Kazakistan'ın yurtdışındaki yatırımları ve yıllık toplam dış ticareti ile ilgili Kazakistan Merkez Bankası tarafından yayımlanan son raporda, siyasi alanda belli bir düzeyde olan Kazak-Türk yakınlaşmasının ekonomiye yansımadağı görülmektedir. Kazakistan'ın bir yıllık dış ticaretinde Türkiye'nin payının sadece yaklaşık yüzde 2,5 civarında olması bunu doğrular niteliktedir. Ayrıca, Kazakistan'ın yurt dışındaki yatırımlarında 46 milyar dolar ile en büyük payı Amerika almış, Türkiye, Kazakistan'ın yatırım için tercih ettiği ilk on ülke arasına bile

girememiştir (Kazakhstan Ulттık Bankı, 2015). İlk on arasında Türkiye'nin yer almayı yakın siyasi ilişkilerin iki ülke ekonomik ilişkilerine yansımadağını göstermektedir.

Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen unsurlara bakıldığında, ortak tarihsel ve kültürel birliktelik, bağımsızlık sonrası yaşanan ekonomik ve kültürel ilişkiler, eğitim, bölgesel ve uluslararası alandaki işbirliği ve Nazarbayev'in liderliği gibi unsurların önemli rol oynadığı görülmektedir. Ancak bunlara ilaveten, Kazakistan'ın Türkiye politikasını etkileyen siyasal sistem, partiler, başkanlık ve rejimin yapısı, çıkar grupları, kamuoyu ve medya gibi iç yapı faktörlerinin de ne ölçüde etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmasının halk ve devlet katında çok önemsenmesi, 1992 yılından itibaren Kazakistan'da faaliyet gösteren gerek Türkiye destekli kurumlar (TİKA, TÜRKSOY, Ahmet Yesevi Üniversitesi) gerek Türk işadamları vasıtasıyla Türkiye'nin ülkede belli bir yer edinmesi, Kazak halkının Türkiye ve Türklere duyduğu yakınlık ve Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in Türkiye ile olan ilişkilere önem vermesi gibi faktörler, Kazakistan'ın Türkiye politikasını doğrudan etkilemektedir (Yılmaz, 2016: 16-17).

Lider Faktörü

Çalışmada sorulan üçüncü soru üzerinde en fazla durulan ve Kazakistan'daki en önemli iç yapı faktörü olan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev ile ilgili Nursultan Nazarbayev'in ortaya koyduğu liderlik Kazakistan'ın Türkiye politikasını ne ölçüde etkilemektedir sorusudur. Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte oluşan siyasal sistem ülkenin iç ve dış siyasetini belirlerken, bu siyasetin belirlenmesindeki en büyük rolü Nazarbayev oynamıştır. Nazarbayev, ülke yönetiminde yanında yer alan siyasetçileri bir orkestra şefi gibi yönlendirirken, farklı fikirleri kendi süzgecinden geçirebilen, küresel gelişmeleri yakından takip eden, bölgesel bütünleşme ve iyi komşuluk ilişkilerine önem veren, Kazakistan'ı layık olduğu seviyeye getirmeye kararlı, sabırlı, güvenilir ve inandırıcı bir lider profili çizmektedir. Nazarbayev, Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden önce bile Türkiye ile yakın ilişkiler kurmuş, iki ülkenin de içinde yer alabileceği uluslararası örgütlere katılım ve ortak istişare konularında fikir geliştirmiş ve bilhassa Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığı döneminde Türkiye'ye ciddi bir sempati besleyerek taraflı tarafsız herkese göre Türk dünyasının lideri unvanını kazanmıştır. Özal'ın başlattığı ve akabinde devam eden Türk dünyası devlet başkanları zirvelerinin hepsine katılarak ortak tarih ve kültürün araştırılıp dünyaya tanıtılmasına katkı sağlamıştır.

Nazarbayev'in Türkiye'yi Avrasya Ekonomi Birliği'ne üyelik için davet etmesi (Mominkılov, 2012), Kazakistan'ın NATO ile yürütülen ilişkilerde Türkiye'den askeri teçhizat yardımı alması (Kazakhstan Zaman, 2005: 1), Türkiye'nin AB üyeliğinin ileride Kazakistan'ın AB'ye üyelik yolunu açacağına inanması (Nargis Kassanova, Kişisel görüşme, Mayıs 2014), Türk Konseyi ile Türkiye'nin Türk devletlerini bir çatı altında birleştirecek öncü rolünü kabul etmesi (Kürşad Zorlu, kişisel görüşme, Eylül 2015), bulduğu her fırsatta iki ülke arasındaki siyasi, yatırım, ulaşım, turizm ve ticari ilişkilerin artması gerektiğini ısrarla vurgulaması (Tüymebayev, 2012: 8-11) ve 2009 yılında Türkiye ile Stratejik İşbirliği Antlaşması imzalayarak ilişkileri hukuki boyuta taşıyacak adımlar atması gibi nedenlerden dolayı Nazarbayev, Kazakistan'ın Türkiye politikasına doğrudan etki etmektedir (Egemen Kazakhstan, 2009: 1). Dolayısıyla, Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde tarihsel birlikteliğin, akrabalığın, dil ve kültür benzerliğinin etkisi olduğu kadar, Nursultan Nazarbayev'in de devlet başkanı olarak büyük etkisi vardır.

Türkiye Algısı

Çalışmanın temel hipotezini doğrulamak için sorulan son soru ise Kazakistan'ın Türkiye'ye bakışındaki algı nasıldır ve bu algı Türkiye'ye yönelik politikaları ne ölçüde etkilemektedir sorusudur. Buna göre Orta Asya Türk devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmalarıyla birlikte dış politikasında bir genişleme yaşayan Türkiye, Kazakistan'a yönelik politikasını ata yurdu, ağabey ve model ülke söylemleri üzerine oturtmuştur. Kazakistan ise kökü ve dili bir kardeş ülke söylemini benimsemiştir. Halklar arasında arzu edilen düzeyde olmasa da giderek artan bir pozitif algı mevcuttur. Yapılan saha çalışmasından ve taranan kaynaklardan anlaşıldığı üzere Kazakistan'da, Türkiye'ye yönelik algıların bugüne kadar Türklerle tanışmış olanlarda ve Türkiye'yi en az bir kere ziyaret etmiş Kazaklarda genelde daha yüksek olduğu görülmüştür. Yazarın Kazakistan'da yaptığı saha çalışmasından hareketle, Türkler ve Türkiye ile ilgili olumsuz algıların, kişisel gözlem ve tecrübelerden ziyade daha çok ön yargılara dayandığı gözlemlenmiştir. Kazaklar Türkiye'yi genel olarak Türkiye'nin ürünlerinden, Türk dizi filmlerinden, Türkiye'nin turizm potansiyelinden ve tesislerinden, ülkeye gelip giden akademisyen, işçi ve iş adamlarından bilmektedirler (Mominkılov, 2013).

Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması ve bunun Kazaklar tarafından asla unutulmayacak olması Türkiye algısında pozitif bir durum yaratmıştır. Yani Kazakistan'ın bağımsızlığının ilk defa Türkiye tarafından tanınmasının, aynı dil ve

dine mensup olmalarının Kazakların hafızlarında pozitif Türkiye algısı olarak yer edindiği görülmüştür (Aydingün ve Tüfekçioğlu, 2012: 117-118). Ancak Kazakistan'da son dönemlerde yapılan on iki ülkeye dönük sempati değerlerinin ölçüldüğü göstergede Türkiye'nin yedinci sırada yer almasından da hareketle, bu çalışmada, 1991'de itibaren geçen 25 yıla rağmen Kazaklar arasında Türkiye'nin ve Türklerin yeterli düzeyde tanınmadığı ve toplumlar arası bağlar ve iletişim noktasında istenilen düzeyde olunmadığı anlaşılmaktadır (Akyürek ve Bilgiç, 2012: 56-57). Buna rağmen, iki ülke arasındaki tarihsel bağlar, aynı dil ve dinin benimsemesi, Türk işadamlarının Kazakistan'ın bağımsızlığından sonra Kazakistan'da iş yapıp birçok Kazak vatandaşına iş ve ticaret öğretmesi, turizm açısından Kazak halkının en çok tercih ettiği ülkenin Türkiye olması (TURSAB, 2010: 1-4), Türkiye'nin inisiyatifi ile Kazakistan'da açılan TİKA, Yunus Emre Türk Kültür Merkezi ve Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin eğitim ve kültürel ilişkileri artırmaya yönelik projeler yapması ve Kazak kamuoyunun pozitif Türkiye algısı, Kazakistan'ın Türkiye politikasını şekillendirmede rol oynayan faktörlerdendir (Anar Somuncuoğlu, kişisel görüşme, Ekim 2015).

Duygusal Söylemden Pragmatik Yaklaşım

Kazakistan'ın Türkiye politikası 1990'lı yıllar içinde dil, soy, din ve akrabalık gibi ortak değerlerden hareket edilerek oluşturulmaya çalışılıyor iken, 2000'li yıllar sonrası gerek Kazak iç siyasetinde yaşanan ekonomik dönüşüm gerekse dış siyasetinde izlenen atak, çok yönlü ve bütünleşmeye dayalı politikalar nedeniyle mantıksal bir çerçeveye oturmaya başlamıştır. Çok yönlü politika olarak telakki edilen bu mantıksal çerçeve, Çin ve Rusya ile yürütülen stratejik ortaklığın ABD ve Batı dünyası ile dengelenmeye çalışıldığı, İslam coğrafyasının da bu mantıksal çerçeve içine sığdırıldığı bir anlayış sunmaktadır (Yılmaz, 2016: 253).

2009'da her iki ülke liderince imzalanan stratejik ortaklık anlaşması ile mevcut ilişkilerin duygusal bağlardan hukuki bir birlikteliğe ulaşması gerektiği deklare edilmiştir. 2009 yılında imzalanan bu anlaşma ikili ilişkilerde kurumsallaşma adına atılmış en büyük adım olarak görülmüştür (Egemen Kazakistan, 2009: 1). Bu durum Nazarbayev'in Turgut Özal ve Süleyman Demirel dönemlerine göre Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı döneminde farklı bir yaklaşım benimseyip kardeş, akraba ve dost söyleminden ziyade diplomasi, ekonomi ve yatırım odaklı pragmatik bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir. Yani Nazarbayev'in dile getirdiği dostluk ve kardeşlik söylemleri, zaman geçtikçe yerini ekonomi, yatırım ve karşılıklı işbirliği sözlerine bırakmıştır. Başka bir ifadeyle

Nazarbayev, Özal'dan Gül dönemine gelene kadar kardeşlik ve akrabalık gibi duygusal söylemlerden ekonomi, yatırım ve karşılıklılık gibi mantıklı ve akılcı bir söylem benimsemiştir. Bu durum Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikasının duygusallıktan akılcı ve mantıklı bir bakış açısına eriştiğini göstermektedir (Yılmaz, 2016: 115-120).

Türkiye'nin Kazak dış politikasındaki yeri ekonomik ilişkiler ve karşılıklı diplomatik görüşmelerde yaşanan güvensizlik ve isteksizlik yüzünden yakın döneme kadar netleşmemiştir. 1990'lı yıllarda Türkiye'de yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar, Kazakistan'da görev yapan Türk personelinin yetersiz olması, Türk dünyası söyleminin Türkiye'de siyasi iç mesele haline gelmesi, Kazakistan'da ise politik yapının oluşturulmasında zorluk çekilmesi, demokratik kültürün zayıflığı ve Moskova yönlü beklentiler; Kazakistan'ı Türkiye politikasını şekillendirmede isteksizliğe itmiştir. Bunda en büyük etken, Türkiye'nin, Türk devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmasından sonra bu bölgeye duygusal söylemlerle giriş yaparak bunu devam ettirmesi, bölge halklarını gözleri açılmamış, liderlerini de tecrübesiz yöneticiler olarak düşünmesi ve Türk modelini Kazakistan'da yeterince anlatamamasıdır (Tokayev, 1997: 524). Hâlbuki ilk yurtdışı ziyaretini Türkiye'ye yapan Nazarbayev, 21. yüzyılın Türk yüzyılı olacağını söyleyerek siyasi, kültürel ve ekonomik olarak Türkiye gibi ortak geçmişe ve kültürel değerlere sahip bir ülkenin Kazakistan'a yol göstermesinin ciddi bir moral sağladığını belirtmişti (Aydm, 2001: 380). Ancak ulus devlet ve ulus kimlik inşa sürecini deneyimleyen ve topraklarında ciddi bir Rus azınlığı barındıran Kazakistan, bağımsızlık sonrası ciddi oranlarda yabancı sermaye çekerek, dış dünyaya açılarak ve dünya ile doğrudan bağlantı kurabileceğini tecrübe ederek Asya ve Avrupa arasında Türkiye'ye alternatif olarak yeni bir köprü olabileceğini öğrenmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Kazakistan, Türkiye’de meydana gelen iktidar değişikliklerine rağmen, Türkiye’nin Orta Asya politikasında kayda değer bir gelişme olmayacağını kavramış ve ortak dil, soy, din ve tarih anlayışının Kazakistan’ın Türkiye’ye yönelik politikasını belirlemede artık tek başına yeterli olmayacağını anlamıştır. Dolayısıyla bu çalışma neticesinde Kazakistan’ın Türkiye politikası belirlenirken ülkedeki iç yapıyı meydana getiren devlet başkanı, rejimin yapısı, siyasal partiler, bürokratik kurumlar, STK’lar, çıkar grupları, kamuoyu ve medya gibi faktörlerin daha önemli rol oynadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu faktörlerden en belirgin olanı ise Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev’dir. Çünkü Kazakistan, Nazarbayev’in önderliğinde modern bir hayatı kendi öz geleneklerini yaşatarak yaşayan, farklı dinlere ve etnik gruplara mensup insanların ülkede barış içinde yaşadığı bir ülke haline gelmiştir. Nazarbayev, sosyalist ekonomi modelinden serbest piyasa ekonomisine başarıyla geçiş yapan, dünya toplumuna hızla uyum sağlayan ve otoriter olmakla eleştirilen bir rejimin şemsiyesi altında önce ekonomi sonra demokrasi diyerek ülke gerçeklerini göz ardı etmeyen bir Kazak modelinin uygulayıcısı olmuştur. Kazakistan’ın Türkiye politikası söz konusu olduğunda ortak dil, soy, din ve tarih anlayışı önemli belirleyiciler gibi dursa da, Kazakistan’daki rejimin yapısı, başkan, bürokratik kurumlar, siyasal partiler, sivil toplum kurumları, çıkar grupları, kamuoyu ve medya gibi iç yapı faktörlerinin daha belirleyici oldukları sonucuna varılmıştır.

Kazakistan, hem sınırlarının güvenliğini hem de bağımsızlığını koruyabilmek için istikrarlı bir dış politika gütmek zorunda kalan bir ülkedir. Literatürde çok yönlü (multi vectoral) politika denen bu anlayış coğrafik konumun bir gereği olarak yerleşmiştir. Kazakistan’ın Türkiye politikası konulu bu çalışmada, konunun daha iyi anlaşılabilmesi ve Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin geçmişten ders alınarak daha sağlam temellere oturtulması açısından bazı önerilerin kaleme alınması gerekli görülmüştür. Kültür, dil ve soy birliği gibi unsurlar, çeşitli projelerin hayata geçirilmesinde her iki ülkenin de elini güçlendirebilecek araçlardır. Bu anlamda Kazakistan ve Türkiye, yürütülen ekonomik ilişkilerin yanında kültürel ve insani işbirliğini arttırarak halkları birbirine yakınlaştıracak kamu diplomasisini inşa etmeli ve her iki ülkenin ulusal medyasında da yer alacak projeler geliştirilmelidir. 21. yüzyılın iletişim çağı olduğunu ve teknolojinin zaman ve mekân kavramını ortadan kaldırdığını bilerek halkların kaynaşması sağlanmalıdır. Bilgi teknolojilerine ağırlık verilerek eğitim ve kültürel politikalar güçlendirilmelidir. Bu politikaların güçlendirilebilmesi için iki ülke dış politika temsilcileri olan konsolos ve

büyükelçilerin o bölgede görev yapmış, uzmanlaşmış, bölgeyi ve yerel dilleri bilen bürokratlar olmaları; devleti yönetenlerinde bu uzmanların kararlarını uygulamaları gerekmektedir.

Kazakistan petrol zengini bir ülke olduğu için petrol gelirlerine bağlı olarak sağlanan ekonomik büyüme uzun süreli olmayacağından alternatif üretim yolları ve kapsamlı bir sanayileşmeye gidilmelidir. Dolayısıyla sanayi alanında görece gelişmiş olan Türkiye, Kazakistan'da benzer bir sanayi kalkınma hamlesi yaparak Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde ekonomik bir aktör olarak daha faal rol oynamalıdır. Türkiye'nin Kazakistan'ın Türkiye politikasını kültürel açıdan etkilemesini sağlayacak en önemli faktör ise turizmdir. Dolayısıyla Türkiye olarak Kazakistan sokaklarında ülkeyi tanıtıcı baskılara yer verilmeli ve THY olarak Astana, Çimkent ve Almatı'dan özellikle Antalya, İzmir, İstanbul ve Ankara'ya daha fazla ve daha ucuz tarifeli seferler düzenlenmelidir. Türkiye, sahip olduğu mevcut turizm potansiyelini daha iyi tanıtarak her yıl Türkiye'ye gelen Kazak sayısını uygun otel ve bilet fiyatları ile arttırmalı ve böylece televizyonlarda Türk dizileri vasıtasıyla Türkiye'yi gören Kazakları Türkiye'ye çekmelidir. Bu anlamda Türk dizileri Kazak televizyonlarında daha fazla gösterilmelidir.

Türkiye'nin algı yönetimi konusunda çok zayıf olduğu ve özellikle Kazakistan ve Türk dünyası üzerindeki kendi algısını yönetemediği düşünüldüğünden, Türkiye'nin Kazak medyası üzerinden Türk imajını kamuoyuna anlatma fırsatı bulması Kazakistan'ın Türkiye politikasına katkı sunacak bir unsur olarak nitelendirilebilir. Zira Kazakistan ve Türkiye arasında yakın bir işbirliğinin kurulması için artı değer olan tarih, köken, dil ve din bağlarının bulunması stratejik işbirliği için bir ortaklık zemininin oluşturulmasında yeterli olmayabilir. Bunun için ortaklık zemininin onu paylaşan halklar arasında da bilinmesi ve önemsenmesi gerekmektedir.

Çalışma için elde edilen Kazakistan'ın Türkiye politikası Türkiye'nin Kazakistan'a atacağı adımlarla da şekillenmektedir bulgusundan dolayı Türkiye devleti, bölgeye daha geniş pencereden bakmalı, Rusya, ABD, AB, İran ve Çin'in Kazakistan'a yönelik ilgisini göz önüne alarak sağlanan ekonomik yararlar dışında, adı zikredilen güçler karşısında stratejik üstünlüğe sahip olunacak bir anlayış benimsemelidir. Bu anlayışın karşılıklı olabilmesi için her iki ülke cumhurbaşkanlarının karşılıklı ziyaretleri artmalıdır.

Kazakistan'ın Türkiye politikası, Nazarbayev'in başkan olarak seçildiği ilk yıllardan itibaren Orta Asya'da etkinlik ve söz sahibi olma yarışında bulunan Rusya, Çin, ABD ve

diğer ülkeleri birbirlerine karşı dengeleme amacıyla, gerçekçi ve akılcı bir yaklaşım üzerine kurulu, etnik temelli bir tutumdan ziyade bağımsızlığı ve ülke çıkarlarını korumayı hedefleyen, jeopolitik sınırlandırmalardan uzak pragmatik bir strateji içinde şekillenmiştir. Ülkedeki bu anlayış, bir zamanlar açılan kapılardan ağabey ülke olarak giriş yapan Türkiye'nin Kazakistan tarafından ağabeyden ziyade uluslararası arenada destekçi ve bölgesel liderlik meselelerinde ise rakip olarak algılandığını göstermektedir.

Kazak halkının geleceği ve Türkiye ile olan ilişkileri; kalp-akıl, madde-mana birlikteliği sağlanarak yüksek ahlaklı, çalışkan, yaşadığı devirin gerisinde kalmamış, vatansever ve diğer milletlere hoşgörülü olabilme erdemine sahip, adalet duygusuyla yetişen nesiller sayesinde garanti altına alınacaktır. Bu bağlamda Nazarbayev sonrası nasıl bir Kazakistan-Türkiye ilişkisi beklendiği sorunsalıyla şu anda vakit kaybedilmemelidir. Kazakistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin geleceği her iki ülkenin de konuya aynı inanç ve samimiyeti göstermesi, çok yönlü işbirliği ve sağlam bir dayanışma ile parlak görünmektedir.

Kaynaklar

Akyürek, S. - Bilgiç, M. S. (2012, Mart), Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı, BİLGESAM, Rapor No: 44, 1-78. <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-91-2014040836rapor44.pdf>, (02.05.2014).

Amangaliyeva, Mensulu, *Kazakistan'da Kamu Yönetimi Reformları (1991-2010)*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, 2010.

Anar Somuncuoğlu ile Mülakat, 01.10.2015.

Aydın, M. (2001), *Global Değişim ve Genişleyen Türk Dünyası: Türkler ve Türkiler, Türkiye'nin Dış Politika Gündemi Kimlik, Demokrasi, Güvenlik*, (Der) Şaban, H. Çalış, 1.Basım, Liberte Yayınları, Ankara.

Aydın, A. - Tüfekçioğlu, H. (2012), *Avrasya'nın Merkezinden Dünyaya Açılan Ülke: Kazakistan, Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Orta Asya Cumhuriyetleri Türk Dilli Halklar-Türkiye ile İlişkileri* (Der), Ayşegül Aydın-Çiğdem Balım, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara.

Canat Mominkulov ile Mülakat, 12.07.2014.

Davutkızı, Nursulu I., *Kazakistan ile Türkiye Arasındaki Kültürel ve Bilimsel İlişkiler (1991-2000)*, (Al Farabi Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi), Almatı, 2002.

Djambulatovna, A. Ardak, *Kazakistan ve Türkiye Arasındaki İlişkilerin Tarihnamesi: 20.yüzyılın ikinci yarısı – 21.yüzyılın başı*, (Al Farabi Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi), Almatı, 2006.

Egemen Kazakhstan (2009, 22Ekim), *Kazakistan Türkiye'nin Stratejik Ortağı* (Kazakhstan-Turkiyanın Stratejialık Ariptesi), 42(762): 1.

Evangelista, M. (1995), *The Paradox of State Strength: Transnational Relations, Domestic Structures, and Security Policy in Russia and the Soviet Union*, *International Organization*, 49(1): 9.

Katzenstein, P. (1976), *International Relations and Domestic Structures: Foreign Economic Policies of Advanced Industrial States*, *International Organization*, 30(1): 2-3.

Kazakhstan Cumhuriyeti, *Foreign Policy Concept for 2014 – 2020 Republic of Kazakhstan*, <http://www.kazakhembus.com/page/foreign-policy-concept> (20.07.2014).

Kazakhstan Zaman (2005, 25 Şubat), *TSK'dan Kazakistan'a Askeri Araç Yardımı* (TSK'dan Kazakhstana Askeri Kömek), 8(520): 1.

Kazakhstan Zaman (2005, 29 Temmuz), *TSK'dan Kazak Ordusuna Eğitim Desteği* (TSK'dan Kazakh Armiyasına Bilim Kaldau), 30(542): 1.

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi Sitesi (Kazakhstan Respublikası Prezidentinin Resmi Saytı)
http://www.akorda.kz/kz/republic_of_kazakhstan/kazakhstan, (09.02.2016).

Kazakistan Milli Bankı (Kazakhstan Ulitik Bankı),
<http://www.nationalbank.kz/?docid=522&switch=kazakh> (15.06.2015).

Kissinger A. H. (1966), Domestic Structure and Foreign Policy, *Deadalus*, 95(2): 503-529.

Kürşad Zorlu ile Mülakat, (29.09.2015).

Momınkılov, C. (2012, 23 Nisan), Avrasya Birliği Fikrine Orta Asya'dan Tarihi Bir Bakış, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3425> (11.02.2015).

Momınkulov, C. (2013, 7 Şubat), Türkiye hakkında Almatı'da yapılan Sosyolojik Araştırmanın Sonuçları, ORSAM, bat,
<http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4277>, (02.05.2014).

Nargis Kassanova ile Mülakat, Akademik Perspektif, 11 Şubat 2015,
<http://en.akademikperspektif.com/2015/02/11/view-kazakhstan-kazakh-turkish-relations/> (11.02.2016).

Nazarbayev, Nursultan, Özgürlük ve Demokrasi Yolunda, Hotama Kültür Yayınları, İstanbul 1992.

Nazarbayev, Nursultan, *Yüzyıllar Kavşağında*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazarbayev, Nursultan, *Tarihin Akışında*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazarbayev, Nursultan, *Avrasya Yüreğinde*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazarbayev, Nursultan, *Kazakistan Yolu*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazarbayev, Nursultan, *Kritik On Yıl*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Orazalıkızı, Akjelen, “Türkiye ve Kazakistan Arasındaki Ekonomik İlişkiler” (Türkiye Jane Kazakhstan Arasındaki Ekonomikalık Katınastar), *Geographiya jane Tabiğat (Coğrafya ve Tabiat) Dergisi*, No: 4 (16), Temmuz-Ağustos 2005.

Ovsepyan, Levon, “Siyasi ve Askeri Açından Türkiye ile Orta Asya Ülkeleri Arasındaki İlişkiler” (Otnosheniya Turciyi so stranami Centralnoy Azii s politicheskoy i voennoy tochki zreniya) , *Orta Asya ve Kafkasya*, No. 2, Cilt. 13, 2010.

Risse-Kappen T. (1991), Public Opinion, Domestic Structure, and Foreign Policy in Liberal Democracies, *World Politics*, 43(4): 479-512.

Risse-Kappen, T. (1995), Bringing Transnational Relations Back In: Introduction, *Bringing Transnational Relations Back In*, (Ed) Thomas Risse-Kappen, Cambridge University Press, England.

The World Bank (2016, 9 Şubat), Kazakhstan,
<http://data.worldbank.org/country/kazakhstan> (09.02.2016).

Tokayev, C. K. (1997), Bağımsızlık Yolunda: Kazakistan Dış Politikası Röportajları, (Pod Styagom Nezavisimosti: Oçerki o Vneşney Politike Kazahstana), Bilim Yay, Almatı.

TURSAB (2010), Türkiye'nin Sessiz Büyüyen Pazarı: Kazakistan, https://www.tursab.org.tr/dosya/981/kazak_981_4909543.pdf (15.02.2015).

Tümebayev, C. (2012) , Kazakistan Türkiye İşbirliğinin 20. Yılı, EkoAvrasya Dergisi, 5(18): 8-11.

Vinsensio, D. (2009), Domestic Political Structure and Public Influence on Foreign Policy, A Basic Model, *Global & Strategis*, 3(2): 169.

Yılmaz, S. (2016), Kazakistan'ın Türkiye Politikası, Basılmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne.

Yılmaz, Serdar, "Nazarbayev as the Unifying Figure" What Role Turkish Investors Played to Ensure the Development of Kazakh-Turkish Relations, *The V International Academic Conference for Young Scientists, Faculty of History of Al-Farabi University*, May 20, Almaty 2014.